

ISSN 2304-4748

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі

«Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны»

БЕЛАРУСЬ І СУСЕДЗІ:

ШЛЯХІ ФАРМАВАННЯ ДЗЯРЖАЎНАСЦІ,
МІЖНАЦЫЯНАЛЬНЫЯ І МІЖДЗЯРЖАЎНЫЯ
АДНОСІНЫ

Зборнік навуковых артыкулаў

Заснаваны ў 2012 годзе

Выпуск 3

Гомель
ГДУ імя Ф. Скарыны
2014

**ЛЮБЕЦЬКЕ ТА ЛЮЄВСЬКЕ СТАРОСТВА У ВІЙНАХ З МОСКОВСЬКОЮ
ДЕРЖАВОЮ (кінець XVI – перша половина XVII ст.)**

Із аходженням Любецького староства до складу Речі Посполитої посилюється його стратегічне значення. Для посилення оборони краю у 70-і рр. XVII ст. була побудована Люєвська фортеця, що у 1585 р. стала центром окремого староства. Місцева шляхта брала активну участь у війнах з Московською державою першої половини XVII ст., адже Любеч став опором польсько-литовської армії у війні за Чернігово-Сіверські землі.

У 50–60-і рр. XIV ст. Любеч та його округа увійшли до складу Великого князівства Литовського, відтоді державна перетворює місто у центр військової організації краю. У 1500 р. Любеч був включений до складу Московської держави, але вже у 1508 р. був повернутий до ВКЛ [11, с. 125–128]. Саме на початку XVI ст. і були закладені підвалини подальшого конфлікту, адже Московська держава закріпила за собою значну територію Чернігово-Сіверщини (з такими фортецями як Чернігів, Стародуб, Мена, Конотоп, Путивіль), що з 1503 р. і до початку XVII ст. (юридично – до 1618 р.) опинились у землі спочатку князівства Московського. Московські володіння фактично вклинювались у землі спочатку ВКЛ, а згодом і Речі Посполитої, фактично тоді був сформований один із ключових вузлів литовсько-московських протиріч. Наслідком цього стала ціла низка воєн та прикордонних конфліктів XVI ст., серед яких найзначнішим були події Стародубської та Львівської воєн.

Після смерті володільці Любеча Софії Гаштольд-Верейської у 1549 р. Любеч перейшов до великого князя як виморочне володіння і став центром староства Київського воеводства [4, с. 38]. Скориставшись нагодою московські війська захопили Любецький замок у 1552 р. остервський староста Филон Семенович Кмит відвоював Любеч, опісля здійснив вилазку до Чернігова та спалив місто [12, с.141; 14, с.12]. Через десять років у 1562 р. військові дії знов йшли на терені староства – коли чорнобильський староста Ф.Кмит розбив великий загін московського воеводи [10, с.20].

За рішенням Люблінської унії 1569 р. Київське воеводство, а разом з ним і Любецьке староство, відійшли до Польської корони. Незважаючи на зміну державної юрисдикції уряд любецького староости продовжував займати Павло Сапета (займав уряд у 1559 (?) 1560–1580 рр.). П.Сапета увійшов в історію як будівничий Люєвської фортеці. За даними О.Дюлоновського, містечко Люєв (Люєва Гора), було побудовано до 1580 р. Якщо у 1571 р. Люєв мав усього 3 дими, то у 1579 р. – вже 20 [20, s.75–76, 521]. У польській історіографії розповсюджене твердження, що Сапета лише відновив замок зруйнований татарами на початку XVI ст. [18, s. 228], хоча документального підтвердження цьому на сьогодні немає.

Необхідність будівництва нової фортеці була зумовлена наявністю біля Люєвої Гори броду через Дніпро (біля Любеча діяла постійна переправа). Якщо Любеч знаходився на лівому березі, Люєв – на правому, навпроти гирла Сожу. На Правобережжі знаходились і так звані “осади” – невеличкі охоронні та спостережні пункти [20, s. 666], вочевидь “прив’язані” до замкових сіл староства. Люєвська фортеця була збудована дуже вчасно, бо вже у 1581 р. білгородські татари пішли на Велике князівство Литовське саме через лоегорський (чи “атарський”) брід [10, с.124].

Будівництво нової фортеці та підвищена увага держави до Любецького староства у цей час пояснюється складними політичними відносинами між Річчю Посполитою та Великим князівством Московським. Якщо Любецьке староство вклинювалось у московські

Любеч. Очевидно, що саме тоді на терені староств і була створена Любєцька сотня Брагінського полку (полк існував у 1648–1649 рр.), а згодом і Любєцька сотня Чернігівського полку. Незабаром Любеч був відвоюваний литовською армією і став її головною базою на полку. Незабаром Любеч був відвоюваний литовською армією і став її головною базою на полку. Незабаром Любеч був відвоюваний литовською армією і став її головною базою на полку. Незабаром Любеч був відвоюваний литовською армією і став її головною базою на полку. Незабаром Любеч був відвоюваний литовською армією і став її головною базою на полку. Незабаром Любеч був відвоюваний литовською армією і став її головною базою на полку.

Джерела та література

1. Василенко, Н.П. Правне положення Чернігівщини за польської доби // Чернігів і Північне Лівобережжя. Огляд, розвідки, матеріали / Під ред. М. Грушевського. – К.: Держ. вид-во України, 1928. – С. 290–300.
2. Волков, В. Войны и войска Московского государства. – М.: Изд-во Эксмо, Изд-во Алгоритм, 2004. – 575 с.
3. Галубовіч, В. Спрэчкі пра далучэнне Любча да Вялікага Княства Літвінскага на сойма 1646 года // Шостыя Міжнародныя Доўнараўскія чытанні (г. Рэчыца, 14–15 лістапада 2005 г.). У 2 ч. Ч. 2. Рэчыцкая зямля ў часе і прасторы / Рэд. кал. В.М. Лебедзева (адк. рэд.) і інш. – Гомель: Гомельск. дзярж. ун-т імя Ф.Скарыны, 2008. – С. 38–44.
4. Кондратьев, И.В. Любеч (материалы до довідково – енциклопедичних видань) // Сіверянський літопис. – 2008. – № 2. – С. 35–45.
5. Крикун, М. Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України в XV–XVIII ст. Кордони воєводства у світлі джерел. – К.: Ін-т укр. археографії АН України, 1993. – 184 с.
6. Кулаковський, П. Земські урядники Чернігово-Сіверщини у 1621–1648 роках // Центральна і Східна Європа в XV–XVIII століттях: питання соціально-економічної та політичної історії. До 100-річчя від дня народження проф. Д.Покилевича. – Львів: Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 1998. – С.113–130.
7. Кулаковський, П. Чернігівське князівство (1619–1633 рр.) // Історія адміністративно-територіального устрою Чернігово-Сіверщини: Матеріали наук.-практ. конф. / За ред. С.А. Лепявка, В.М. Бойка. – Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2007. – С. 25–33.
8. Кулаковський, П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої. 1618–1648. – К.: “Темпора”, 2006. – 496 с.
9. Лазаревский, А.Л. Очерки, заметки и документы по истории Малороссии. Т.1. – К.: тип. ун-та Св.Владимира, 1892. – 146 с.
10. Лепярко, С. Українське козацтво у міжнародних відносинах (1561–1591). – Чернігів: Сіверянська думка, 1999. – 216 с.
11. Литовская метрика (1499-1514). Книга записей 8 / Подг. к печати Я. Балидис; Р. Фирковичус; Д. Антавичус. – Вильнюс: Mokslo ir encirlopeidijū leidybos institutas, 1995. – 710 с.
12. Литовская метрика (1553–1567). Книга 564. Книга публичных дел 7 / Подг. к печати Я. Балидис. – Вильнюс: Mokslo ir encirlopeidyria, 1996. – 207 с.
13. Лучицкий, И.В. Материалы для истории землевладения в Черниговщине и Северщине (1603-1645) // Чтения в историческом обществе Нестора-летописца. – 1901. – Кн. XV. – Вып. I. – Отд. III. – С. 3–15.
14. Милорадович, Г.А. Любеч Черниговской губернии Городничского уезда. Родина преподобного Антония Печерского. – М.: Университетская типография, 1871. – 156 с.

15. Памятники истории Восточной Европы. Источники XV–XVII вв. Том I. Книга сеунчей и документы разрядного приказа о походе Лисовского. – М. – Варшава: “Археологический центр”, 1995. – 152 с.
16. ІДЦАК України. – КМФ.-36. – Оп.1. – Спр.197. – Арк.4–5.
17. Яблоновський, О. Чернігівщина / Переклад з польської, передмова і примітки І. Кондратьєва // Сіверянський літопис. – 1997. – № 1–2. – С. 130–140.
18. Bobiński, W. Województwo kijowskie w czasach Zygmunta III Wazy: studium osadnictwa i stosunków własności ziemskiej. – Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 2000. – 599 s.
19. Grabski, A., Nadolski A., Nowak T. Zarys dziejów wojskowości polskiej do roku 1864. – Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1965. – Т.1. – 503 s.
20. Jabłonowski, A. Polska XVI wieku pod względem Geograficzno-statystycznym. Tom XI. Ziemie Ruskie. Ukraina (Kijow-Braclaw). Dlas III / Źródła dziejowe. T.XXII. – Warszawa: Sklad główny w księgarni Gebethnera i Wolffa, 1897. – 668 s.
21. Volumina Legum. Prædruk praw staraniem XX. Pyarow w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782 wydaneq. T.III. – Petersburg: nakladem i drukiem Jozatata Onruzki, 1859. – 472 s.+ XV s. – S. 92.

The Lyubech and Loyevsk Elderships at War with the Tsardom of Moscow (the end of the 16th – the first half of the 17th century). Since the Lyubech Eldership had formed a part of the Polish-Lithuanian Commonwealth, its strategic meaning strengthened. In order to reinforce the defended locality the Castle of Loyevsk was founded in the 1570s. In 1585 it became a centre of a separate eldership. The local nobility was engaged in the war with the Tsardom of Moscow in the first half of the 17th century, because Lyubech had become a buttress of the Polish-Lithuanian army in the war over the Chernihiv-Siversk land.